

Doe-het-zelfscheiden op internet

ARTIKEL Als je online kunt daten, waarom dan niet online scheiden. Het kan met een door de overheid goedgekeurd programma, waarin een batterij aan kennis over conflictbeheersing zit verwerkt. Sneller en veel goedkoper. Maar ook met minder bonje?

Door: Margreet Vermeulen Volkskrant, 26 februari 2016, 19:30

Het was Ingrid (46) die Jan (49) uitnodigde. Om definitief te scheiden. Op een voorjaarsavond in 2015 klapten ze allebei hun laptop open aan de keukentafel. Het openingsscherm van Rechtwijzer vraagt: hebben jullie besloten te scheiden? Of: is de scheiding al in gang gezet, maar zijn er problemen?

Jan en Ingrid vullen de antwoorden in, ieder voor zich. De reis is begonnen. Nu zijn ze nog man en vrouw - volgens de wet. Als ze een beetje doorwerken, kunnen ze nog voor de zomer gescheiden zijn. Voor een prikkie. Een groene balk aan de bovenkant van het scherm visualiseert het traject dat ze hebben afgelegd en het stuk dat nog voor hen ligt. De sfeer is goed. Nog wel.

Onlinescheiden, van achter je pc. Samen aan de keukentafel of juist zo veel mogelijk apart, als je elkaar niet meer kunt luchten of zien. Het kan al een tijdje via commerciële partijen tegen afbraakprijzen, maar nu heeft ook de overheid officieel een onlinescheidingsplatform: Rechtwijzer-uit-elkaar. Als je kunt daten via internet, waarom dan niet ook scheiden via dezelfde weg? Het is goedkoop en snel: voor de burgers, maar zeker ook voor de staat. Chattend je scheiding regelen. Zelfs als er kinderen zijn. Is dat wel wenselijk?

EEN LOGISCHE STAP

**We krijgen niet minder werk door online-scheidingen,
alleen ander werk. Want wij moeten de brokstukken
oprapen**

Dianne Kroezen, Vereniging van Familierecht Advocaten en Scheidingsmediators

Ontbonden

Elk jaar worden in Nederland 35 duizend huwelijken ontbonden door echtscheiding. Volgens het CBS lopen bijna vier op de tien huwelijken spaak. Een standardscheiding, zonder bijzonderheden, duurt gemiddeld drie tot vier maanden en kost gemiddeld 3.000 euro aan advocaten. 20 procent van de echtbreuken mondt uit in een vechtscheiding. De meeste mensen gaan in redelijk overleg uit elkaar, althans: 60 procent van de stellen dient een

gezamenlijk echtscheidingsplan in bij de rechter. Zo'n plan, inclusief ouderschapsplan, is veelal samen met een advocaat of mediator opgesteld. Commerciële partijen bieden goedkope digitale scheidingen aan. Dan wordt een standaardconvenant gebruikt dat beide partijen ondertekenen, veelal na gezamenlijk eenmalig een mediator te hebben geraadpleegd.

'Zeker', zegt jurist Corry van Zeeland. Zij is in dienst van de Universiteit van Tilburg en gedetacheerd bij Hiil Innovating Justice voor het ontwikkelen van Rechtwijzer. 'Er is al zoveel kennis en ervaring opgedaan met het online beslechten van consumentengeschillen. Dit is een logische volgende stap. Vooral in een land als Nederland waar de autonomie van de burger hoog in het vaandel staat.'

Als de burger het zelf kan, via internet, waarom dan dure deskundigen inhuren - zonder te weten hoe hoog de rekening wordt? En drie à vier keer naar het gerechtsgebouw moeten. Met alle risico's op escalatie van dien?'

Voorzitter Dianne Kroezen van de Vereniging van Familierecht Advocaten en Scheidingsmediators (vFAS) houdt haar hart vast. 'Zelfredzaamheid is mooi. Maar een scheiding is vaak te complex om het vrijwel helemaal op eigen houtje te doen met pas op het eind een deskundige die het allemaal checkt.' En dat is geen gevalletje broodnijd, benadrukt ze. 'We krijgen niet minder werk door online-scheidingen, alleen ander werk. Want wij moeten de brokstukken oprapen. Niet van Rechtwijzer, want daarvoor bestaat het te kort, maar wel van commerciële onlinescheidingsplatforms.'

Rechtwijzer lijkt bij uitstek geschikt voor echtparen als Jan en Ingrid, die in harmonie uit elkaar willen gaan. 'Tien jaar geleden eindigde onze liefdesrelatie', vertelt Jan. 'Maar omwille van onze zoon Jonas - hij was toen 3 - zijn we in hetzelfde huis blijven wonen. Dat kon makkelijk door er een stuk aan te bouwen. We kunnen het dus nog steeds heel goed vinden, maar het is tijd echt te scheiden - er zijn al een hele tijd nieuwe relaties in het spel - en apart te gaan wonen. Jonas is 13. Hij haalt zijn schouders er nu over op.'

IDEALE FORMULE

Zie het als een bouw pakket van 390 euro, compleet met handleiding in Ikea-stijl, om samen in elkaar te zetten

© Linda Stulic

Ingrid vond Rechtwijzer bij toeval op internet en vond het een ideale formule, helemaal vanuit huis te regelen, geen bezoeken aan advocaten of mediators en flexibel. Want je kunt zo ongeveer afspreken wat je wilt, mits het (juridisch) houdbaar is. Zie het als een bouw pakket van 390 euro, compleet met handleiding in Ikea-stijl, om samen in elkaar te zetten. In je eigen tijd en je eigen tempo. Als een van beiden recht heeft op gesubsidieerde rechtsbijstand kan de prijs zakken naar 120 euro.

Het programma werkt simpel. Een van de echtelieden maakt een account aan en nodigt de ander uit om te scheiden. Via een stortvloed aan vragen worden ze door het programma geleid, hoofdstuksgewijs: communicatie, bezittingen, kinderen, het huis etc. In de vragen - vooral in de formulering - zit een batterij aan wetenschappelijke kennis over conflictbeheersing verstopt. Want bonje ligt altijd op de loer tijdens een scheiding - ook al zijn partners nog zo van plan er geen knokpartij van te maken. Vergeet niet: scheiden is het verdelen van armoe. Twee huishoudens draaiende houden kost 20 procent meer dan wanneer het gezin onder een dak blijft.

Regel nummer één in de conflictleer is dat de vragen geen standpunt mogen uitlokken. De Tilburgse jurist Van Zeeland: 'Zodra je een standpunt inneemt, zet je jezelf vast. Vaak dwing je daarmee de ander ook positie in te nemen. Dat polariseert, terwijl samenwerking het doel is om tot de beste oplossing te komen.' Daarom vraagt Rechtwijzer niet: communiceert uw partner wel goed? Dan kan het antwoord ook zijn: nee. Dat schiet natuurlijk niet op. Daarom vraagt Rechtwijzer: wat kan uw partner doen om de communicatie verbeteren? Wat kan u doen om de communicatie te verbeteren?

GOEDE OUDER VOOR DE KINDEREN

Hoezo recht op alimentatie? Ze is er toch zelf met iemand anders vandoor gegaan?

Rechtwijzer

Rechtwijzer is een initiatief van de Raad voor Rechtsbijstand om burgers met juridische problemen bij te staan. Het begon als een puur informatieve site, maar ontwikkelt zich meer en meer tot een platform om online conflicten te beslechten. Van consumenten tot en met huurgeschillen en nu dus ook echtscheidingen. Bij Rechtwijzer wordt het scheidingsplan helemaal via internet geregeld, zonder persoonlijk contact. Aan het einde van de rit dient een reviewer van Rechtwijzer het echtscheidingsverzoek in bij de rechtbank.

De vragen zijn met opzet positief geframed. 'Met zulke vragen zet je de mensen in een positieve spin', vertelt Van Zeeland. 'Neem de opvoeding. Kijk, dat je elkaar als partner niet meer leuk vindt is één ding. Maar hij kan nog wel een goede ouder zijn voor de kinderen. En dat is alleen maar prettig. Want je blijft altijd samen ouder. Ook na de scheiding.' Daarom wordt niet gevraagd of de partner een goede ouder is, maar: waar is uw partner goed in als het gaat om de zorg voor en het opvoeden van de kinderen?

De vragen zijn getest in het 'laboratorium' van Hiil Innovating Justice met mensen van vlees en bloed die allemaal een scheiding achter de rug hebben. Vragen die bij veel proefpersonen irritatie of negatieve emoties oproepen, worden geschrapt. Van Zeeland: 'Een vraag als: 'Heeft uw ex recht op alimentatie?', roept veel boosheid op: Hoezo recht? Ze is er toch zelf met

iemand anders vandoor gegaan?'

Als de echtelieden alle vragen in een hoofdstuk hebben beantwoord, komt er via een algoritme een modelafpraak in beeld die het beste past bij hun beider antwoorden en waaraan nog gesleuteld kan worden. Die modelafpraak werkt als een 'anker' en is ontleend aan het werk van Daniel Kahneman, de beroemde Israëlische psycholoog die opereert op het grensvlak van economie en psychologie. Van Zeeland: 'Als je zonder zo'n anker onderhandelt over bijvoorbeeld de hoogte van de alimentatie kan de een 0 euro bieden en de ander 10 duizend euro eisen. Door mensen te informeren over welk bedrag in hun omstandigheden gebruikelijk is, verklein je de bandbreedte waarbinnen gepingeld wordt en vergroot je de kans op een rechtvaardige uitkomst.'

WAT IS HET BELANG VAN BEIDE PARTNERS?

Twintig procent van de echtbreuken mondt uit in een
vechtscheiding

© Linda Stulic

De ontwikkelaars van Rechtwijzer hopen dat hun uitvinding het aantal vechtscheidingen terugdringt. 20 procent van de echtscheidingen loopt uit de rails en ontaardt in jarenlange juridische procedures. Sommige echtbreuken zijn van meet af aan gedoemd tot rampspoed, een aantal ontspoorde gaandeweg, wellicht onnodig. Van Zeeland: 'Het recht polariseert. Het proces van eisen en verweren scherpt tegenstellingen aan. Met Rechtwijzer proberen we het conflict te normaliseren, mede door te kijken wat in het belang van beide partners is.'

Jan en Ingrid gingen er fluitend doorheen. Het hoofdstuk 'kinderen' kostte het meeste tijd, herinnert Jan zich. 'We hebben gekozen voor co-ouderschap, want we blijven bij elkaar in de buurt wonen - voor zover we het nu kunnen overzien. We hebben Jonas (13) om de andere week. In de vakanties is hij de helft van de tijd bij mij, de andere helft bij Ingrid.' De afspraken worden vrij gedetailleerd vastgelegd - van het vieren van Kerst tot en met de verjaardagen en de communicatie over de kinderen.

Ontsporen de onderhandelingen tijdens de virtuele rit? Dan kan via Rechtwijzer een onlinemediator worden ingeschakeld tegen een meerprijs van 180 euro. Dat heeft, van de vijfhonderd paren die via Rechtwijzer zijn gescheiden en aan het scheiden zijn, vrijwel niemand gedaan. Een teken dat de lage prijs een belangrijk motief is om voor Rechtwijzer te kiezen, vermoedt Van Zeeland. Vier op de tien klanten van Rechtwijzer zit onder de inkomensgrens van 26 duizend euro (zonder kinderen) of 36 duizend euro (met kinderen). Ook bij de overheid spelen de centen een rol. De (stijgende) uitgaven voor de gesubsidieerde rechtsbijstand staan onder druk. De Raad voor Rechtsbijstand, die ervoor moet zorgen dat het recht ook voor mensen met een smalle beurs toegankelijk blijft, ging daarom op zoek naar alternatieven en gaf de opdracht om Rechtwijzer te bouwen.

VEEL GELD

Ik bel altijd eerst met de partij die in het nadeel lijkt

Reviewer Arno Dieren van Rechtwijzer

Inge koos in het voorjaar van 2015 voor Rechtwijzer omwille van de prijs. 'Juist toen ons huwelijk strandde, hoorde ik zowel van een pas gescheiden collega als van een vriendin dat hun scheiding tienduizenden euro's had gekost. Ik schrok me wild. Ik werk als applicatiebeheerder, mijn man werkt in het basisonderwijs. We hebben twee kinderen. Zoveel geld kunnen we niet missen. Sterker nog, zoveel geld hebben we niet.'

Inge (37) en Bart (38) gingen via Rechtwijzer 'in redelijk goed overleg uit elkaar', formuleert de Brabantse Inge behoedzaam aan de telefoon. 'Wat ik erg prettig vond, is dat je eerst onafhankelijk van je partner moest invullen wie er volgens jou het huis moet krijgen, hoeveel alimentatie je wilt, bij wie de kinderen gaan wonen, hoe je met elkaar gaat communiceren en hoe je verjaardagen gaat vieren. Je wordt gedwongen je eigen mening te vormen, voordat je aan het gezamenlijke deel begint. Zo voorkom je dat mensen ondergesneeuwd raken, denk ik.'

Aan het eind van de rit kijkt een reviewer of de afspraken haalbaar en juridisch houdbaar zijn én of er niemand is onder geschoffeld. 'Ik bel altijd eerst met de partij die in het nadeel lijkt', zegt reviewer Arno Dieren van Rechtwijzer, van huis uit mediator en advocaat. 'Dan zeg ik: hallo, ik ben jullie reviewer. Ik ga kijken of jullie allebei overzien waar je voor gaat tekenen. En of het juridisch klopt.'

DE CONSEQUENTIES OVERZIEN

Is zo'n doe-het-zelfscheiding niet te veel gevraagd van mensen die vaak in een emotionele achtbaan zitten?

Extra alert is Dieren als de vrouw - ondanks schamele inkomsten - vrijwillig afziet van alimentatie. Of na veertig jaar huwelijk geen recht doet gelden op het pensioen van haar man. Of als de partner die in het huis blijft de ander uitkoopt tegen de WOZ-waarde en niet tegen de marktwaarde. 'In grote steden kan dat zomaar een of twee ton verschil maken. Dat mag natuurlijk allemaal, maar het moet een bewuste keuze zijn. Beide partijen moeten de consequenties van hun keuze overzien.'

Diederer moet ook zeker weten dat er geen sprake is van 'afgedwongen overeenstemming'. Als advocaat mag hij niet namens twee (conflicterende) partijen optreden. Het scheidingsplan dat hij bij de rechtbank indient, moet dus door beide exen gedragen worden. Ik ben aansprakelijk. Als een vrouw op een verjaardagsfeestje van anderen hoort dat ze nooit had moeten instemmen met de voorwaarden voor haar scheiding, dan hang ik als ik niet kan aantonen dat ze goed door mij is voorgelicht over de mogelijke keuzen.'

Is zo'n doe-het-zelfscheiding niet te veel gevraagd van mensen die vaak in een emotionele achtbaan zitten? 'Een niet al te hoog niveau van escalatie is wel handig', erkent Diederer. 'Wat je vaak ziet is dat de een klaar is met de relatie, die beweegt zich al tweeënhal jaar richting uitgang. De ander is nog niet zover. Die denkt: shit: ze gaat écht weg. Die zit tweeënhal jaar op achterstand en gaat door een diep dal. Dan heeft Rechtwijzer niet zoveel zin. Mensen moeten zover zijn dat ze erkennen: wij maken elkaar niet meer gelukkig en willen het goed regelen.'

Precies zó voelden Inge en Bart het. 'De liefde was bij mij al jaren voorbij. We hebben relatietherapie geprobeerd, dat bleek niet te werken. Pas toen Bart iemand anders ontmoette, wilde hij ook uit elkaar. De reviewer zei: jullie voelen je allebei schuldig. Inge omdat de liefde over is. Bart omdat hij een ander heeft. En daarom ligt er nu een goed scheidingsplan. Jullie gunnen elkaar dingen.'

NIET IEDEREEN IS ZELFREDZAAM

Je moet de partners tenminste één keer samen ontmoeten om de machtsbalans te voelen

Dianne Kroezen, Vereniging van Familierecht Advocaten en Scheidingsmediators

Kan een onlinemediator zeker weten dat de ene ex niet de ander in de tang heeft? 'Dat kan hij niet', zegt Kroezen, de voorzitter van de Vereniging van Familierecht Advocaten en Mediators (vFAS). 'Je moet de partners tenminste één keer samen ontmoeten om de machtsbalans te voelen. Alleen dan kun je zien of er niet een is die dicteert terwijl de ander klakkeloos volgt. Wij zitten in de adviesraad van Rechtwijzer. Ze kennen onze zorgen op dit punt. Niet iedereen is zo zelfredzaam als de overheid denkt.'

Volgens Kroezen zijn de meeste scheidingen bovendien te complex voor een doe-het-zelftraject. Zij zegt dat haar achterban de handen vol heeft aan het repareren van commerciële onlinescheidingen waarbij partijen steken hebben laten vallen. Bijvoorbeeld omdat de alimentatie - bewust of onbewust - op een verouderde loonstrook is gebaseerd, voordat mijnheer die loonsverhoging kreeg. Of omdat men niet wist dat de fiscus na twee jaar de renteaftrek op de hypotheek halveert als men fiscaal geen partner meer is en het huis nog wel op twee namen staat. Of omdat men vergeten is groen licht te vragen bij de bank. 'En dan is de sfeer echt verziekt, hoor. Als je denkt eruit te zijn en dan opnieuw naar de onderhandelingstafel moet.'

Kroezen vermoedt dat Rechtwijzer een witte raaf is in vergelijking met de commerciële onlinescheidingsplatforms, maar dat doet niets af aan haar principe dat een scheiding al in een vroeg stadium moet worden begeleid door iemand die financieel, juridisch en fiscaal is

onderlegd. En o ja: wat Kroezen ook heel storend vindt, is dat kinderen geen stem hebben op Rechtwijzer. Terwijl ze volgens de wet vanaf 12 jaar inspraak hebben over bij wie ze gaan wonen.

SYSTEEM VERBETEREN

Van de 500 klanten van Rechtwijzer zijn er 35 definitief afgehaakt

Van de 500 klanten van Rechtwijzer zijn er 35 definitief afgehaakt. Een onbekend aantal stellen is al langer dan drie maanden bezig en haalt mogelijk de eindstreep niet. Met behulp van Google Analytics wordt onderzocht wanneer mensen afhaken en op welke onderdelen mensen lang blijven hangen. Met die informatie kan het systeem verbeterd worden. De klacht dat er geen plek is voor kinderen op Rechtwijzer wordt ook serieus genomen.

Intussen is Rechtwijzer een 'exportproduct' geworden, zegt Van Zeeland trots. Het programma is vertaald in het Engels en verkocht aan Engeland en British Columbia, een provincie van Canada. Rechtwijzer wordt internationaal door juristen geroemd als 'innovatief', maar er is ook grote huiver of digitaal scheiden niet ten koste gaat van de onderliggende partij. In België zou Rechtwijzer een goede innovatie zijn, zegt Martin Euwema, hoogleraar organisatiepsychologie van de KU in Leuven, gespecialiseerd in conflictmanagement. Maar ook hij vraagt zich af of Rechtwijzer voldoende bescherming biedt aan de zwakste partij. 'Dat is in het overgrote deel van de gevallen nog altijd de vrouw. Bij een scheiding gaat de vrouw er op termijn financieel op achteruit, terwijl dit bij de man veel minder het geval is.' Bescherming van de zwakste partij is voor hem belangrijker dan de autonomie van de burger.